

Hembygdsbladet

Medlemstidning för Vikingstad Hembygdsförening Nr 1 2000

Ordföranden har ordet:

Nu har vi ett nytt år, ett nytt sekel och ett nytt millennium framför oss.

Även om somliga matematiker hävdar att det nya millenniet inte börjar förrän nästa årsskifte så tror jag nog att de flesta av oss tycker att vi redan har inträtt i det tredje årtusendet.

Det kommande året kommer att kännetecknas av ett registrerande och katalogiserande av det av Östen Allerts kvarlåtenskap som hembygdsföreningen har tagit hand om.

Men närmast i tiden har vi vårt årsmöte. Jag hälsar ALLA hjärtligt välkomna till årsmötet (se separat kallelse).

För de av Er som inte vet vem Johan Birath är så kan jag nämna att han är lärare i Boxholm och har ett brinnande intresse för historia.

Han har dokumenterat en stor del av Boxholms historia, är medlem i Ekeby hembygdsförening och har ett givande samarbete med Kalle Bäck, för att nu nämna något.

Det han kommer att berätta om på årsmötet, sockenstämmeprotokoll, kanske inte verkar så spännande vid en första anblick men jag törs lova att det som man kan hitta i dessa protokoll kan vara både spännande och dråpligt.

Och Johan Birath är en person som kan kåsera runt dessa uppgifter på ett fångslande sätt.

Det är inte varje dag som det öppnas ett nytt museum i Linköping men den 19 mars så händer det i alla fall.

Då öppnar slottsmuseet i Linköpings slotts norra flygel.

Som Ni vet har det gjorts omfattande utgrävningar inne i Linköpings slott under ledning av arkeolog Eva Modén och man har hittat mycket intressant.

Vissa saker har vi kunnat läsa om i Östgöta Correspondenten.

Jag får rekommendera ett besök på slottsmuseet när andan faller på.

Kent Sigedal

Ur Hembygdsföreningens arkiv

I början av 1940-talet började J.Eriksson, Mek. Verkstad i Vretstorp (i Örebro län) att tillverka transportörer som användes vid stationär tröskning. Använde man en sådan transportör kunde man spara flera man i trösklaget och transportören kom därför att kallas Sparman-transportören. Denna transportör såldes bl a av David Anderssons Maskinfirma i Linköping som också blev meddelägare i J. Eriksson Mek. Verkstad.

1945 ombildades J. Eriksson Mek. Verkstad och David Andersson blev ensamdelägare och firmanamnet ändrades till Sparman-Fabriken AB.

Utöver transportörer tillverkades även sågverk vid anläggningen i Vretstorp.

Styrelsens sammansättning 1999

Ordförande	Kent Sigedal E-mail: kentsi@algonet.se	Gustad Skattegård Mobiltn: 0708 - 540500	218088
Vice Ordförande	Ingemar Carlsson	Mimergatan 21	812 14
Kassör	Maria Hultgren	Torsgatan 12 A	816 06
Sekreterare	Mary Kindgren	Gunnorp Bäckgård	850 35
Studieorg.	Inga Jacobsson	Odengatan 21	803 04
Intendent	Owe Lantz	Våghusgatan 20	804 61
Kulturombud	Kerstin Trygg E-mail: kerstin.trygg@telia.com	Sällgatan 5 C	805 45
Ledamot	Karl-Göran Johansson	Västergårdsgatan 14	806 34
Ledamot	Torgny Brinkby	Gunnorp Västergård	850 14
Suppleant	Maj Johansson	Västergårdsgatan 14	806 34
Suppleant	Roland Hultberg	Bifrostgatan 5	806 07
Suppleant	Håkan Wiktander	Sörstad Hagbyggnaden	850 23
Suppleant	Nils-Magnus Nilsson	Kvarstad Ekbacken	814 94
Suppleant	Anette Sigedal	Gustad Skattegård	218088

År 1949 flyttades verksamheten från Vretstorp till Vikingstad till dåvarande mejerilokaler.

Lokalerna iordningställdes för verkstadsändamål och fram till år 1975 skedde en successiv utbyggnad inom ramen för vad som var möjligt inom ramen för detta område.

Transportörtillverkningen har alltid varit en röd tråd i företagets verksamhet. Under 1950- och 1960-talen tillverkades ett stort antal halmskärare som monterades på skördetröskor för halmpackning i samband med tröskning.

I början av 1970-talet började vi tillverka vagnar att användas vid utfodring av ensilage och kraftfoder i kostallar. Dessa vagnar har utvecklats att bli en stor produkt i företaget och idag marknadsför vi sådana vagnar som har datautrustning för programmering och utvägning individuellt till varje ko.

Familjen David Andersson ägde företaget fram till år 1976 då Arne Anstérus och Birger Lindh köpte verksamheten.

År 1978 flyttade vi in i en nybyggd anläggning om 5100 m² med en stor tomt för ev. ytterligare tillbyggnad.

Antal anställda: år 1950 ca 12
år 1960 ca 15
år 1970 ca 30
år 1980 ca 50
år 1985 ca 55

Årsomsättning 1985: 22 miljoner kr

Från år 1985 ägs företaget av Östota-Invest AB.

Arne Anstérus kvarstår som företagets VD.

Denna berättelse är inte underskriven men den är nedtecknad på Sparman-Fabrikens eget brevpapper.

Den som vet vem som har skrivit dessa rader får gärna höra av sig till någon i styrelsen så att vi kan komplettera berättelsen med författarens namn.

Kent Sigedal

Från medlemmarna insänt material.

Anders Svärd - 40 år på soldattorp 63 under Gustad.

Den 12 sept. 1836 var det dags att sätta in en ny soldat på torp nr. 63 på Gustad ägor, som tillhörde Stångebro kompani i Första livgrenadjärregementet.

Soldaten Carl Kröjtz, som varit där i tio år, flyttades nämligen till rote nr. 143 i samma kompani, Snärsäter i Västra Harg. Till Gustad kom en alldeles ny rekryt vid namn Anders Svärd.

Svärd var hans soldatnamn. Han hette egentligen Anders Gustaf Lagergren och var född 20 okt. 1815 i Kaga förs. Han kom närmast från Vreta Kloster med ett rätt så skapligt betyg: ab i innantilläsning, ab i katekesen, b i förklaringarna och i förståelse.

Anders föddes i Ristorp under Gerstorp i Kaga. Han var äldst av tre bröder, varav den yngste dog i ettårsåldern av magplågor och tvinsot. En äldre syster Anna Maja hade fel på ögonen, skriver prästen i husförhörslängden.

Anders mor led av lungsot i flera år och båda föräldrarna dog med 3 veckors mellanrum i tyfus 1928.

Då var Anders bara 12 år och hans bror Carl Magnus 9. Om inte några släktingar tog hand om dem, blev de förmodligen utackorderade på socknen.

Anna Maja kanske fick en plats som piga, om synen var tillräckligt bra för det. Hon var 15 år då. Jag har inte kunnat följa hur det gick för barnen.

Den 27 apr. 1838 gifter sig Anders med Anna Maja Andersdotter i S:t Lars församling, där Anna Maja var piga i Råberga. Anna Maja föddes i Nedre Ullstämman i Landeryd 25 maj 1810. Hennes far var brukare där.

Hon hade b (läsning), ab (katekes), ab (förklaringarna), b (förståelse) i betyg. Anna Maja dog i barnsäng 5 maj 1843 efter att ha fött sitt femte barn, Carolina, den 9 apr. 1843.

I dödboken beskriver prästen ett märkligt levnadsöde: "Det besynnerliga och olyckliga i hennes levnad var, att hon i äktenskapet fått 5 barn, vilka alla måste förvisas genom instrumenter av läkares åtgärd.

Omsider blev hon själv ett offer för döden, sedan fyra barn förut blivit härjade av densamma. Det nu nyligen framfödda barnet lever, ehuru ingen förhoppning är för ett längre liv hos detsamma"

Anna begravdes den 14 maj 1843. Tre barn, "dödfödda", är noterade i födelseboken: en flicka 1 juli 1839, en pojke 15 juli 1840 och en pojke 4 apr. 1842.

Av prästens anteckningar ovan framgår det, att de alla blivit tångförlösta. Det fjärde barnet hittar man i längden från Råberga i S:t Lars.

Där står det att Anna Maja fött ett dödfött "oäkta" gossebarn 2 aug. 1837.

I födelseboken får man veta, att det förlösts med instrument av doktor Werner och att fadern uppgavs vara Anders Svärd. Men den sistfödda flickan, Carolina, som inte hade stor chans att överleva enligt prästen, henne har vi anledning att återkomma till. Nu åter till livgrenadjären Svärd.

Anders hade sina vägar till prästgården, skulle det visa sig i kyrkböckerna. Den 25 febr. 1841 föds en oäkta son till den 22-åriga pigan Anna Maja Andersdotter, som kom i tjänst i prästgården 1839. Fadern är okänd, men Anders döms till "första resan lönskaläge till böter och enskild skrift" ungefär samtidigt och när Anna Maja (som egendomligt nog bär samma namn som Anders fru) dör i vattusot den 10 okt. 1844 på länslasarettet och begravs i Linköping, så är pojken först en tid i Gammalkil, där hans faddrar finns, men flyttar sedan hem till Anders familj. Pojkens namn är Anders Petter. Han dör den 21 juni 1853 av "slag efter att ha varit sotsjuk i 14 dagar", står det i dödboken.

Så man får nog utgå ifrån att denne Anders Petter var Anders Svärds oäkta son. Men prästgårdspigorna lockade ännu en gång.

Anna Simonsdotter, som kom till prästgården efter 1841, blev Anders nästa hustru. De gifte sig 1 febr. 1845.

Anna var född i Gammalkil 19 april 1806. Den 25 okt. 1845 fick de en dotter: Johanna Sofia. Det var Annas andra barn. Hon hade tidigare fött ett barn, som dött, står det om henne, då hon var piga i prästgården. Fadern okänd. 1852 blev Anders åter kallad till tinget. (Ärende 66 på vintertinget) Denna gång var rubriceringen "olovligt tillgrepp".

Natten till den 11 dec. 1851 skall Anders ha bortfört 2 tunnor tröskad men inte rengjord råg från en låst loge på Sköldstad säteri och dessutom vinterfoder till ett mindre belopp i lagårdshuset i Sköldstad. Drängen på Sköldstad, Carl Gustafsson, utpekades som medhjälpare. En mängd vittnen inkallades.

Man hade hittat råg av samma beskaffenhet på vinden hos Svärd. En granne hade av Svärd i augusti månad erbjudits köpa 1/2 tunna råg billigt på torget i Linköping.

Några hade hört honom säga innan "tillgreppet" att han hade dåligt med råg. Flera hade sett honom nattetid komma från Sköldstad med foder.

Målet uppsköts till sommartinget, mål nr. 19. Då blev han friad, "då han inte kunde till ansvar fällas".

Ändå erkände han, att han hade haft häst och vagn och 1 1/2 tunna råg till torget.

Tittar man i generalmönsterrullorna, finner man att Anders blivit "kommenderad till Långholmen" 1855-1858 ev. längre. Det har trots allt ingenting att göra med ovannämnda råghistoria.

Den 26 juni 1875 avskedas Anders vid generalmönstringen. Han är då nära 60 år gammal. Han hade tjänat väl, står det i 1875 års rulla. Året därpå utvandrar Anders och hans hustru Anna, 60 resp. 70 år gamla, till Nordamerika. Deras dotter Johanna bodde där sedan 1871. Om deras öden och äventyr i det nya landet vet vi ingenting. Tyvärr.

Kerstin Trygg

När man läser gamla skrifter stöter man ofta på ord och uttryck som vi inte känner igen från dagens svenska språk. I ovanstående text har vi t ex "lönskaläge" som kan översättas med "utomäktenskapligt förhållande".

Gamla mått som vi inte i dag använder förekommer givetvis också. Här omtalas "2 tunnor råg". Hur mycket är då en tunna? Det beror på om vi menar torra eller flytande varor. 1 tunna råg motsvarar 146,6 liter medan en tunna vatten är 125,6 liter.

En vattentunna kan sedan delas in i 48 kannor om vardera 2,62 liter.

En tunna råg kan delas in i 2 spann om vardera 73,3 l, eller 4 skäppor (à 36,65 l), 32 kappar (à 4,58 l) eller 56 kannor (à 2,61 l).

Som synes förekommer måttet kanna både för flytande och torra varor men volymen är inte exakt den samma i de båda fallen.

Kent Sigedal